

Vestnik Ekaterininskogo instituta, no. 4 (24), pp. 51-55, available at: http://www.niev.ru/files/publishinghouse/vestnik-04-2013/4_2013_10.pdf (rus).

8. Suvorova A. P. (2006), The methodological approach to the evaluation of the effectiveness of economic organization, *Finansy i kredit*, no. 4, pp. 43-48 (rus).

9. Tanicheva T. S. (2010), The effectiveness of business and administrative activity of industrial enterprise and its relationship with competitiveness, *Ekonomika i ekonomicheskie nauki*, no. 3, pp. 118-121 (rus).

10. Farafonova N. V. (2011), The essence of economic efficiency and make economic activities of agricultural enterprises, *Aktualni problemy ekonomiki*, no. 10, pp. 176-185 (ukr).

11. Kharchenko V. A. (2009), The economic essence of the effect and efficiency, *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, Mariupol, pp. 312-315 (ukr).

12. Farrell M. J. (1957), The measurement of productive efficiency, *J. of the Royal Statist. Society*, no. 3, pp. 253-290 (engl).

© Белопольський Микола, Дмитро Чигарьов
Надійшла до редакції 24.05.2016

УДК 336.225.6: 336.226.12:657

БОГАЧОВ СЕРГІЙ,

*доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник
Інституту економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ПРИБУТКУ КОРПОРАЦІЙ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто проблеми фінансового та податкового обліку прибутку корпорацій у теоретико-методологічному аспекті. Обґрунтовано можливості забезпечення гармонізації фінансового та податкового обліку прибутку корпорацій на підставі використання визначених та узагальнених теоретико-методологічних засад.

Ключові слова: прибуток; фінансовий облік; податковий облік; гармонізація; корпорація.

Постановка проблеми. Прозорість та розкриття інформації про результати діяльності корпорації є важливими чинниками, які сприяють підвищенню інвестиційної привабливості та залученню додаткових коштів за допомогою механізмів фондового ринку. Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України підвищення прозорості діяльності емітента визначено умовою включення цінних паперів емітента до біржового реєстру та захисту прав власників цінних паперів. Інформація про діяльність корпорацій повинна містити достовірні та узгоджені облікові дані про фінансові результати (прибуток). Цьому сприяє врахування особливостей визначення прибутку та гармонізація його відображення у фінансовому та податковому обліку. Зазначене обумовлює актуальність та своєчасність розгляду зазначених питань у теоретичному та прикладному аспектах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних і прикладних проблем прибутку та його фінансового й податкового обліку зроблено зарубіжними та вітчизняними вченими. У роботах О. Є. Високої, Л. В. Козак, О. Р. Кривицької, О. М. Новоселецького [1-2] визначено економічну сутність прибутку та концепції його формування, теоретико-методичні засади формування та аналізу прибутку підприємства. Дослідження П. М. Гарасима, Г. П. Жу-

равель, П. Я. Хоміна, Г. Олійник, І. Ю. Шмицької [3-4] присвячені розгляду питань про стан та перспективи фінансового, управлінського та податкового обліку. У роботах І. В. Бугай, Г. С. Кальченко, О. Є. Гапоненко, М. Мак-Грат, А. Н. Чикішевої [5-8] представлено вітчизняний та зарубіжний досвід забезпечення взаємозв'язку та взаємоузгодження різних видів обліку - фінансового, управлінського та податкового. Проте існує нагальна потреба в подальших дослідженнях щодо визначення теоретико-методологічних засад узгодження відображення показника прибутку у фінансовому та податковому обліку корпорацій, що й визначає мету роботи.

Метою статті є дослідження та узагальнення теоретико-методологічних засад гармонізації фінансового та податкового обліку прибутку корпорацій.

Виклад основного матеріалу. За твердженням фахівців [3-4], фінансовий та податковий облік мають такі загальні риси: однакові вимірювачі; обов'язкове підтвердження всіх господарських операцій необхідними документами; періодичність надання звітності; внутрішні й зовнішні користувачі інформації; об'єктом обліку виступає вся організація в цілому. Цілі ведення як податкового, так і фінансового обліку практично однакові, тобто надання достовірної й повної інформації для користувачів, внутрішніх і зовнішніх. Однак існує

різниця в методиках здійснення обліку. Тому завдання гармонізації фінансового та податкового обліку полягає в забезпеченні узгодження інформації, яка дозволяла би приймати відповідні рішення щодо управління фінансовими результатами (прибутком) підприємства.

Прибуток, з одного боку, є теоретичною категорією, що визначає головну мету здійснення підприємницької діяльності, а з іншого - це практичний показник, використовуваний у фінансовому аналізі для визначення економічних зв'язків у процесі розширеного відтворення та оцінки можливостей подальшого економічного та соціального розвитку підприємства. Визначення прибутку як теоретичної категорії має дискусійний характер і продовжується протягом чотирьох століть. О. Є. Високою в роботі [1] докладно досліджено історичний розвиток концепцій економічної сутності прибутку та узагальнено існуючі визначення цієї категорії в сучасних умовах господарювання. Слід погодитися з її висновком, що на увагу заслуговує визначення прибутку І. О. Бланка, який пов'язує його з ризиком. "Прибуток є вираженням у грошовій формі чистим доходом підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик підприємницької діяльності й становить різницю між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності" [9, с. 15].

Теоретики та практики розвинених країн підкреслюють найважливішу роль прибутку як головного критерію успішного функціонування бізнесу. Саме він "служить ознакою задовільного (сумлінного й компетентного) управління людськими, матеріальними та іншими ресурсами, що перебувають у розпорядженні компанії" [10, с. 97]. Так, Дж. К. Гелбрейт відзначає, що "перша захисна мета техноструктури - забезпечити достатній та стійкий рівень прибутку. Усе, що може служити досягненню цієї мети ... стає основним у справі техноструктури та корпорації" [11, с. 130]. Зрозуміло, це не означає, що прибуток повинен вважатися єдиним критерієм успішного розвитку підприємства. Дж. К. Гелбрейт, підкреслюючи, що для великих акціонерних компаній важливо, перш за все, забезпечити економічне зростання, відзначає: "На перший погляд, існує зовнішня аналогія між зростанням сучасної великої фірми за рахунок поглинання інших фірм і передбаченим Марксом процесом капіталістичної концентрації ... Але таке порівняння не є виправданим. Спонукальним мотивом описаного Марксом процесу була експлуатація та прибуток. Основним рушійним мотивом у сучасному процесі є досягнення бюрократичних переваг, зростання престижу й доходу техноструктури" [11, с. 143]. Питання

про те, чи є прибуток на капітал основним спонукальним мотивом бізнесу чи він є однією з головних цілей діяльності підприємства, залишається дискусійним і потребує окремого дослідження.

Найважливішим атрибутом прибутку є вимірність, тому що нормальне функціонування комерційних підприємств багато в чому залежить від встановлення конкретної величини отриманого прибутку. Інтерес підприємця полягає в бажанні отримати дохід, що перевищує суму авансованого капіталу, тому він повинен точно знати величину капіталу та суму, яку він отримав понад вартість капіталу. Це завдання й вирішує бухгалтерський облік.

Прибуток є приростом чистих активів, рівним за величиною результатам мінус витрати. Використовуючи капітал, підприємство випускає продукцію (виконує роботи, надає послуги), яку потім продає за гроші або в обмін на інші блага. Ці операції фіксуються записами на рахунках бухгалтерського обліку. Якщо ціна проданих товарів перевищувала витрати на їх виготовлення і в якийсь певний момент часу вдалося зафіксувати цей стан справ, то можна встановити, що капітал підприємства зріс: величина чистих активів (тобто активів за вирахуванням кредиторської заборгованості) збільшилася. Тепер у нього більше власних основних та оборотних коштів. Їх приріст становить таку саму величину, на яку вартість проданих товарів перевищила витрати на їх виготовлення. Збільшення чистих активів (запасу добробуту на певний момент часу) дорівнює за величиною припливу добробуту за аналізований період: Е. С. Хендріксен і М. Ф. Ван Бреда, характеризують капітал як обсяг наповнення резервуару в певний момент часу, а прибуток - як потік, що надходить з резервуару протягом певного проміжку часу [12, с. 185]. Л. Харріс також розмежовує ці поняття, вважаючи, що капітал - це запас, а прибуток - потік: "Змінна запасу може бути виміряна лише в певний момент; її величина не має часової тривалості. Змінна ж потоку може бути виміряна лише як оборот за період (хоча цей період може бути нескінченно малим); її величина має часовий вимір" [13, с. 101].

Таким чином, прибуток і капітал є взаємопов'язаними категоріями, тому при визначенні розміру прибутку необхідно враховувати стан капіталу. Як зазначав Дж. Гікс, прибуток - це сума, яку можна використовувати протягом деякого періоду часу й у його кінці мати той же достаток, що й на початку [14, с. 310]. У таблиці 1 представлено характеристики концепцій прибутку як приросту чистих активів підприємства.

Таблиця 1. - Концепції прибутку як приросту чистих активів підприємства

Найменування концепції	Зміст концепції	Примітки
Концепція А. Сміта	Прибуток – сума, що перевищує ту, яка потрібна на відшкодування капіталу	
Концепція Дж. Хікса	Розмір капіталу (чистих активів підприємства) наприкінці періоду повинен бути таким, як і на його початку, тому що прибуток додатково збільшує добробут (його приплив)	За трьома умовами: до обліку взято всі витрати; розмір чистих активів не змінювався у зв'язку обставинами, не пов'язаними з господарською діяльністю підприємства; принципи обліку дозволяють правильно визначити доходи й витрати
Концепція заробленого прибутку	Прибуток – це сума, яка отримується за рахунок використання наявних засобів виробництва, не зачіпаючи авансованого капіталу та розраховується як різниця між доходами та витратами за звітний період	Податки, що сплачуються за рахунок прибутку, або використання прибутку на потреби соціального розвитку, або дивіденди, що виплачені власникам підприємства, повинні бути враховані в складі витрат

Що стосується чистих активів, то підприємство може мати їх приріст завдяки додатковим надходженням капіталу в аналізованому періоді. Вони, хоча й збільшують величину чистих активів підприємства, але не мають прямого відношення до заробленого протягом періоду прибутку. Аналогічна ситуація виникає у зв'язку з переоцінкою статей активів і пасивів. Подібні зміни величини чистих активів не беруться до уваги при розрахунку прибутку. Між додатковими внесками в підприємство протягом звітної періоду й отриманими за цей час фінансовими результатами може існувати досить виразна залежність.

Розмежування двох основних концепцій прибутку - з позицій підтримки капіталу, з одного боку, і з позицій максимізації прибутку при її обчисленні як перевищення грошових доходів над витратами, з іншого боку, обумовлено не тільки сутністю подвійного запису. Інформація про прибуток готується для користувачів, а хто виступає в якості таких, залежить від організаційно-правових форм бізнесу. Тому не менш важливо, що таке розмежування тісно пов'язане з процесом розвитку акціонерної форми господарювання.

Починаючи з другої половини XIX століття, завдяки використанню принципу обмеженої відповідальності, почав швидко прогресувати акціонерний капітал. Так, в Англії щорічно створювалося до 4000 компаній з обмеженою відповідальністю, тоді як товариства з необмеженою відповідальністю практично припинили існування. На початку XX сторіччя в 2009 р. у США корпорації складала 25,9 % від загальної кількості підприємств, на них працювало 75,6 % від загального числа працюючих та вироблялося продукції 79 % від загального обсягу виробництва. Підводячи теоретичні підсумки розвитку акціонерного капіталу, Р. Гільфердінг писав: "Промислове акціонерне товариство ... знаменує насамперед зміну функції промислового капіталіста. Справді, воно приносить із собою в якості свого принципу те, що при одноосібному підприємстві є тільки випадковістю: звільнення промислового капіталіста від функції промислового підприємця" [15, с. 106-107].

Таке роздвоєння функцій мало своїм наслідком і двостійкий підхід до аналізу фінансових результатів. З точки зору власників підприємства, які вклали в нього кошти й отримали натомість титули власності - цінні папери, які котируються на фондовому ринку, - прибуток є приростом вкладеного ними в бізнес капіталу з урахуванням уже отриманих грошей (тобто він дорівнює дивідендам мінус нові інвестиції в капітал плюс зміна вартості акцій фірми).

З позицій менеджменту прибуток - це перш за все показник ефективності господарської діяльності підприємства (результативності керівництва, що забезпечує найбільші доходи при найменших витратах, або задані доходи при найменших витратах, або максимальні доходи за певних витрат).

Сьогодні підприємства, які виробляють більшу частину ВВП, це промислові корпорації, засновані на принципі обмеженої відповідальності. Капітал кожного такого підприємства є сумою вкладів інвесторів, для яких вимір прибутку через приріст чистих активів є принципово важливим. При цьому прибуток може бути оцінений з різних позицій.

Для оцінки прибутку з позицій підтримки капіталу використовуються методи визначення прибутку, які засновані на історичних вхідних цінах (собівартості), коли, використовуючи ці ціни, прибуток розраховується

як зміна чистих активів на початок і кінець періоду з урахуванням коректувань на результати операцій з капіталом і виплату дивідендів; поточних вхідних цінах (включаючи потенційні прибутки або збитки, зумовлені змінами поточних цін у порівнянні з історичними); постійній купівельній спроможності (з урахуванням фактора інфляції); поточних грошових еквівалентах, що є ринковою ціною можливої реалізації активів; капіталізації вартості очікуваних надходжень грошових коштів акціонерам протягом певного встановленого часу існування підприємства, включаючи кінцеву величину, яка буде виплачена при його ліквідації [12, с. 187-199].

Кожен із цих методів має свої переваги й недоліки. Перший дає оцінку прибутку, найбільш близьку за змістом до бухгалтерської, але менш інформативну, з точки зору її доповнення. Останній дає оцінку, імовірність збігу якої з бухгалтерською невелика, оскільки, згідно з методом капіталізації, прибуток визначається як зміна ринкової оцінки фірми, розрахованої з використанням деяких припущень (про ставку дисконту, передбачувані в майбутньому грошові потоки, оптимістичні або песимістичні очікування потенційних інвесторів). У цілому, загальна риса перерахованих способів полягає в тому, що за їх допомогою досить складно отримати точне значення прибутку, тому вони мають обмежену практичну придатність і використовуються як доповнення до інших інструментів фінансового аналізу.

Оцінка прибутку з позицій його максимізації (перевищення доходів над витратами). У фінансовій звітності фігурує величина прибутку, розрахована як результат зіставлення доходів від реалізації товарів з відповідними витратами. Відповідно, для тієї чи іншої її оцінки важливі правила визнання доходів і витрат. У найбільш загальному вигляді прибуток - це продукт діяльності підприємства. Це його принциповий, фундаментальний атрибут. Не може визнаватися доходом та операція, яка не є результатом функціонування певного господарюючого суб'єкта (хоча вона й може привести до збільшення його чистих активів). Спочатку блага, що має споживчу вартість, має бути створене (концепція заробленого доходу). Однак це визначення не є самодостатнім. Продукт діяльності підприємства повинен отримати суспільне визнання в якості товару, тобто такої речі, яка має мінову вартість. Але й це ще не все. Здатність речі бути обмінною (прибутковий потенціал) не завжди тягне за собою сам факт обміну. Тому дохід - це приплив активів або скорочення пасивів підприємства, обумовлений продажем його продуктів (концепція реалізованого доходу).

Згідно із загальними бухгалтерськими принципами господарські операції можуть бути визнаними у звітному періоді в якості об'єкта обліку, якщо вони піддаються ідентифікації, тобто, по-перше, відповідають визначенню (мають необхідні якісні атрибути) і, по-друге, мають властивість вимірності (надійні кількісні параметри). Перша вимога висловлює концепцію заробленого доходу, а друга - його реалізацію, тобто перетворення грошових ресурсів і прав на гроші. Узагалі реалізація "означає здатність звернути права в гроші" [12, с. 239]. Для окремих господарських операцій така здатність може визнаватися наявною в різні моменти часу (з урахуванням обставини, що якість звітності поліпшується, якщо дохід відображається в ній якомога раніше, але після створення блага й отримання можливості його достовірної вартісної оцінки): протягом процесу виробництва (якщо можливо достовірно встановити ціну й

витрати на виготовлення продукту господарської діяльності); на момент завершення виробництва (якщо є гарантія і цілком певна (стабільна) ринкова ціна реалізації товару й немає суттєвих витрат на підготовку його до продажу); на момент відвантаження товарів, робіт, послуг (якщо саме відвантаження дає можливість перетворити права на гроші й саме в цей момент невизначеність остаточної оцінки доходів зведена до мінімуму (правило визнання доходів при реалізації більшої частини товарів); на момент отримання грошей (якщо неможливо з достатнім ступенем точності оцінити активи, отримані в обмін за продані товари, і додаткові істотні витрати, безпосередньо пов'язані з операцією) [12, с. 239-243]. Слід, однак, відзначити, що особливості економічної ситуації в країні можуть накладати свої відбитки на правила встановлення моменту визнання доходів.

Виходячи з основних принципів бухгалтерського обліку, з концепції правдивого й неупередженого надання інформації, потрібно, перш за все, дотримуватися істотних умов визнання доходів. Кожне підприємство, керуючись концепціями заробленого й реалізованого доходу, повинне мати можливість робити самостійний вибір і встановлювати, у яких випадках яке правило має діяти. При цьому бажано кількість різних підходів звести до мінімуму, а відповідні рішення повинні бути зафіксовані в принципах облікової політики та залишатися незмінними протягом усього звітного періоду.

Слід зазначити, що касовий метод не суперечить методу нарахування, якщо тільки в сформованих господарських обставинах саме надходження коштів за раніше відвантажені товари забезпечує найбільш ранню достовірну й неупереджену оцінку доходу. Що стосується визнання витрат, то концептуальне значення має їхній сутнісний зв'язок із доходами. Якщо доходи - це продукт діяльності підприємства, то витрати - це ресурси, які використані для отримання цього продукту. Тому в теорії і на практиці слід відрізнити випадки зменшення доходів (наприклад, збитки по сумнівних боргах) і скорочення активів (наприклад, у разі їх вибуття) від власне витрат як таких, які пов'язані з отриманням доходів.

Для кількісної оцінки витрат зазвичай застосовуються два основні методи: на основі собівартості (історичної вартості) або з використанням поточних цін. За традиційним підходом, витрати оцінюють на основі собівартості. Логічне підґрунтя такого підходу полягає в тому, що, маючи документальне підтвердження, він вважається найбільш достовірним, оскільки відображає фактичні грошові витрати підприємства. Тому принцип собівартості (історичної вартості) належить до визнаних в обліковій політиці керівних ідей. Він також спеціально виділений в українському стандарті бухгалтерського обліку № 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності". Проте зазначений підхід не позбавлений недоліків. По-перше, цінність активів підприємства, які використовуються для отримання доходу, змінюється в часі. Це може мати місце насамперед внаслідок зростання цін, але також пов'язано з фізичним і моральним старінням активів. По-друге, від розміру витрат може залежати сума податку на прибуток підприємств. У періоди зростання цін підприємства можуть цілком справедливо вважати, що раніше придбані відносно дешеві ресурси мають не меншу реальну цінність, ніж такі ж за фізичними параметрами, але придбані пізніше й до-

рочже. Тому, щоб уникнути необґрунтованого вилучення за допомогою податку на прибуток уже не просто приросту капіталу, а тієї його частини, яка потрібна для нормального перебігу господарських процесів, доводиться вирішувати проблеми періодичної переоцінки активів, тобто вчиняти дії, які не мають під собою чіткої документальної основи у вигляді історичних цін, а тому за своєю суттю довільні, у результаті чого можуть уже порушуватися фундаментальні облікові принципи, що забезпечують правдиве й неупереджене інформування про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Підводячи підсумок, можна зробити деякі висновки.

1. Прибуток є реально існуючим приростом благу, створеним продуктивною працею людини. Виміряти цей приріст технічно дуже складно, і для цього доводиться спиратися на спеціально сконструйовані професіоналами конвенції, які, дійсно, можуть бути відносно умовними й не мати простої інтерпретації за межами облікової парадигми. Спосіб вимірювання прибутку залежить від того, для якої мети це робиться, тому кількісна оцінка показника прибутку є абсолютно достовірною.

2. Інтерпретація господарських операцій, зафіксованих в облікових регістрах підприємства, може мати різну спрямованість, обумовлену потребами зацікавлених користувачів, тому як для собівартості, так і для прибутку не може бути єдиного правильного методу розрахунку, у тому числі з метою відображення в складі публічної фінансової звітності корпорацій.

3. Для українських підприємств (корпорацій) принципово важливо, щоб звітний прибуток був у наявності. Бо в довгостроковому періоді функціонування господарства, в якому промислові корпорації воліють приховувати реально отримані результати, а не декларувати за їх допомогою спроможність бізнесу й професійної придатності керівників, не може бути ефективним за визначенням.

4. Для того, щоб задіяти справді ринкові методи розвитку корпорацій, у тому числі засновані на використанні потенціалу фондового ринку, необхідно змінити інституційне середовище їх функціонування. Тому необхідним є, по-перше, приведення податкових правил розрахунку фінансових результатів у відповідність із вимогами облікових принципів і, по-друге, зміна правил визнання доходів і витрат господарюючих суб'єктів відповідно до неформальних правил організації ринкового обміну товарно-матеріальними цінностями.

Подальших досліджень потребують питання раціонального розподілу підходів до здійснення дивідендної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Висока О. Є. Економічна сутність прибутку та концепції його формування [Електронний ресурс] / О. Є. Висока // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. - 2010. - Вип. 17. - Режим доступу : http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/44.pdf.
2. Козак Л. В. Прибуток підприємств: теоретико-методичні засади формування та аналізу : [монографія] / Л. В. Козак, О. Р. Кривицька, О. М. Новоселецький. - Острого : Вид-во Національного ун-ту "Острозька академія", 2012. - 160 с.
3. Гарасим П. М. Фінансовий, управлінський податковий облік у господарських товариствах (ВАТ, ЗАТ, ТОВ, ПОП, ПАП) [Електронний ресурс] / П. М. Гарасим, Г. П. Журавель, П. Я. Хомін. - Режим доступу : http://www.pro-u4ot.info/files/books/book_fin_upr_pod_obl_gt.pdf.
4. Олійник Л. Г. Податковий облік: оцінка, стан, перспекти-

ви / Л. Г. Олійник, І. Ю. Шмицькова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки". - 2012. - Т. 3, № 5. - С. 151-153.

5. Бугай І. В. Моделі співіснування бухгалтерського і податкового обліку за кордоном / І. В. Бугай, Г. С. Кальченко // Держава та регіони. - 2010. - № 2. - С. 39-43.

6. Гапоненко О. Є. Практичний аспект взаємозв'язку управлінського та податкового обліку / О. Є. Гапоненко // Вісник Харківського політехнічного інституту. - 2015. - № 25 (1134). - С. 65-75.

7. McGrath M. Tax Differences - Fundamentals Every Accounting Major Should Know [Електронний ресурс] / M. McGrath, C. Yotz. - Режим доступу : http://deloitte.12hna.com/dbriefs_u/dbriefsu_booktaxdiff_slides.pdf.

8. Чижишева А. Н. Финансовый, управленческий, налоговый учет: обособление или интеграция? / А. Н. Чижишева // Международный бухгалтерский учет. - 2009. - № 3 - С. 41-47.

9. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. - [2-е изд.]. - К. : Ника-Центр, Эльга, 2002. - 752 с.

10. Бабо А. Прибыль / А. Бабо ; [общ. ред. и коммент. В. И. Кузнецова]. - М. : Прогресс, Универс, 1993. - 176 с.

11. Гэлбрейт Джон К. Экономические теории и цели общества / Джон К. Гэлбрейт. - М. : Прогресс, 1979. - 390 с.

12. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. В. Ван Бреда ; [под ред. проф. В. Я. Соколова]. - М. : Финансы и статистика, 1997. - 576 с.

13. Харрис Л. Денежная теория / Л. Харрис ; [общ. ред. и вступ. ст. В. М. Усокина]. - М. : Прогресс, 1990. - 750 с.

14. Хикс Дж. Стоимость и капитал / Дж. Хикс. - М. : Прогресс, 1993. - 488 с.

15. Гильфердинг Р. Финансовый капитал (Новейшая фаза в развитии капитализма) / Р. Гильфердинг ; [пер. с нем. И. Степанова]. - М. : Гос. изд-во, 1922. - 496 с.

Богачев Сергей,

*доктор экономических наук, профессор, ведущий научный сотрудник
Института экономико-правовых исследований НАН Украины, г. Киев*

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ГАРМОНИЗАЦИИ ФИНАНСОВОГО И НАЛОГОВОГО УЧЕТА ПРИБЫЛИ КОРПОРАЦИЙ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрены проблемы финансового и налогового учета прибыли корпораций в теоретико-методологическом аспекте. Обоснованы возможности гармонизации финансового и налогового учета прибыли корпораций на основе использования определенных и обобщенных теоретико-методологических основ.

Ключевые слова: прибыль; финансовый учет; налоговый учет; гармонизация; корпорация.

Bogachov Serhiy,

*Doctor of Economics, professor, leading researcher,
Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine, Kyiv*

PROVIDING HARMONIZATION OF FINANCIAL AND TAX ACCOUNTING OF CORPORATE INCOME: A THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECT

The purpose of the article is to explore and generalize a theoretical and methodical basis for the harmonization of financial and tax accounting of corporate income.

The financial and tax accounting are characterized, as well as the necessity to harmonize them. The role of income as an economic category and practical index used in the financial analysis is shown. Three concepts of income as an increase in enterprise's net assets are analyzed. It was determined that a differentiation of concepts is associated with the process of development of the joint-stock form of management. To determine income the methods are presented from the perspective of capital maintenance (welfare) and from the perspective of its maximization (excess of revenues over expenditures). To obtain the reliable and comparable financial information the paper considers the approaches to accounting the revenues and expenditures on the basis of using relevant principles. The impact of rules of establishing and recognizing revenues and expenditures on the value is assessed that is an essential condition for the harmonization of financial and tax accounting of corporate income.

The use of theoretical and methodical approaches to providing the harmonization of financial and tax accounting of corporate income will improve the transparency and publicity of corporate activities. This in turn will make corporations more attractive for potential investors and their activities on securities market more effective.

Keywords: income; financial account; tax account; harmonization; corporation.

REFERENCES

1. Vysoka O. Ye. (2010), The economic essence of the concept of profit and its formation, *Naukovi pratsi KNTU. Ekonomical sciences*, No. 17, available at: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/44.pdf (ukr).
2. Kozak L. V., Kryvytska O. P., and Novoseletsky O. M. (2012), Profits of companies: theoretical and methodological principles of forming and analysis, Ostrog National University Publisher, Ostrog, 160 p. (ukr).
3. Harasym P. M., Zhuravel H. P., Khomin P. Ya., Financial, administrative tax accounting in economic entities (JSC JSC, Ltd, POP, PAP), available at: http://www.pro-u4ot.info/files/books/book_fin_upr_pod_obl_gt.pdf (accessed 11.05.2016) (ukr).
4. Oliinyk L. H. and Shmychkova I. bYu. (2012), Tax accounting, evaluation, perspectives, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomical sciences*, Vol. 5, Part 3, pp. 151-153 (ukr).

5. Buhai I. V. and Kalchenko H. S. (2010), Models coexistence accounting and taxation abroad, *Derzhava ta rehiony*, No. 2, pp. 39-43 (ukr).
6. Haponenko O. Ye. (2015), Practical aspects of relationship management and tax accounting, *Visnyk Kharkivskoho politekhnichnoho instytutu*, No. 25 (1134), pp. 65-75 (ukr).
7. McGrath M. and Yotz C., Tax Differences - Fundamentals Every Accounting Major Should Know, available at: http://deloitte.12hna.com/dbriefs_u/dbriefsu_booktaxdiff_slides.pdf (accessed 15.04.2016).
8. Chikisheva A. N. (2009), The financial, administrative, tax accounting: isolation or integration?, *Mezhdunarodnyy bukhgalterskiy uchet*, No. 3, pp. 41-47 (rus).
9. Blank I. A. (2002), Profit management, Nika-Centr, Elga, Kyiv, 752 p. (rus).
10. Babo A. (1993), Profit, Progress, Univers, Moscow, 176 p. (rus).
11. Galbraith John K. (1979), Economic theory and goals of society [translated], Progress, Moscow, 390 p. (rus).
12. Hendriksen E.S., Van Breda M. (1997), Accounting Theory [translated], Finansy i statistika, Moscow, 576 p. (rus).
13. Kharris L. (1990), Monetary theory [translated], Progress, Moscow, 750 p. (rus).
14. Khiks Dzh. (1993), Value and Capital [translated], Progress, Moscow, 488 p. (rus).
15. Hilferding R. (1922), Financial capital (latest phase of capitalist development) [translated], Moscow, 496 p. (rus).

© Богачов Сергій

Надійшла до редакції 19.05.2016

УДК 330.342

ДМИТРИЧЕНКО ЛІАНА,

кандидат економічних наук, доцент

Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ: МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ І КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

У статті розглянуті методологічні підходи до визначення сутності та критеріїв класифікації економічних систем. У різноманітті підходів до класифікації економічних систем виділені два основних - формаційний та цивілізаційний. Проаналізовано погляди вчених на співвідношення цих підходів. Аргументована некоректність постановки питання про необхідність доповнити формаційні критерії (рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин) цивілізаційними критеріями (традиціями, релігійними вподобаннями, культурними, етичними, правовими та іншими).

Ключові слова: базис і надбудова; гуманістична складова економічної системи; суспільно-економічна формація; цивілізація; економічна система; економічні закони.

Постановка проблеми. Однією з найскладніших і найбільш суперечливих проблем сучасної економічної науки є проблема з'ясування суті, елементів і класифікації економічних систем. Вирішення цієї проблеми має не тільки наукове, а й вельми важливе практичне значення, оскільки визначення сутності, структурних складових і критеріїв періодизації економічних систем обумовлює вибір конкретних моделей організації та управління ними, а отже, забезпечує цілісність певної економічної системи. Іншими словами, забезпечує стійкість і «життєздатність» економічної системи, її збереження. Необхідно враховувати й ідеологічну складову у визначенні сутності економічної системи й цільової функції конкретних економічних систем. Саме цим, на наш погляд, визначається різноманіття методологічних підходів до вирішення означеної проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. У науковій літературі виділяють безліч методологічних підходів до соціально-економічної періодизації суспільства залежно від того, що вважається метою економічного аналізу. Виробництво, розподіл, споживання й відтворення надлишку, соціальне розшарування тощо вивчаються економістами в рамках суспільно-економічних формацій - щаблів історичного процесу, якими послідовно рухається все людство, і в рамках теорії цивілізацій - щаблів суспільного розвитку, матеріальної та духовної культури. *Історичний процес та суспільний розвиток* - ось ті найбільш фундаментальні, базові ознаки реальності системи, які покладені в основу таких підходів до класифікації економічних систем, як *формаційний та цивілізаційний*.

З приводу наукової літератури останніх десятиліть,